

Театри по всій Україні змушені пристосовуватись до роботи в умовах воєнного стану. Майже у всіх українських театрах облаштували підвальні приміщення та укриття для працівників театру і глядачів, яких повітряна тривога застала під час вистави. Багато спектаклів та перформансів на патріотичну тематику почали проводити безпосередньо в театральних укриттях. Театри в Харкові, Миколаєві та тих містах, де досі лишається висока небезпека обстрілів і бомбардувань, слугують укриттями, де можна сховатись від небезпеки під час повітряних тривог.

З національних сцен тепер ніколи не звучатимуть вистави російською мовою. Для багатьох українців ця мова стала символом агресії, тому вона вважається не лише іноземною, як і будь-яка мова, що не є державною в Україні, а й ворожою.

Театри по всій Україні активно займаються благодійною та волонтерською діяльністю, беруть участь у проєктах із психологічної підтримки військовослужбовців та постраждалих від війни, проводять різноманітні благодійні акції, збирають гуманітарну допомогу, у приміщеннях театрів проводяться лекції та тренінги з акторами для військових та внутрішньо переміщених осіб із метою поліпшення їхнього психологічного стану, організовуються безплатні вистави для дітей та підлітків. Українські театри стали важливими соціальними центрами, які допомагають людям переживати важкі воєнні часи.

Складні умови праці та зменшення кількості відвідувачів театру призвели до активного використання сучасних технологій, з метою розширення аудиторії та залучення нових глядачів. Одним із найбільш важливих аспектів трансформаційних процесів українського театру в умовах воєнного стану стала цифровізація театального процесу. За допомогою цифрових технологій українські театри змогли створювати та транслювати відео- та онлайн-версії своїх вистав, що дозволило їм залучати глядачів, які знаходяться за межами України або не відвідують театри з міркувань власної безпеки. Крім того, цифрові технології дозволили зберегти театральні постановки в цифровому форматі, що є важливим засобом збереження театальної культури для майбутніх поколінь.

Отже, зважаючи на зазначені факти і дослідження, можна зробити висновок, що воєнний стан мав істотний вплив на український театр, започаткувавши вагомі трансформаційні процеси в його діяльності. Війна значно змінила роботу українських театрів та стала викликом для них. З одного боку, вона призвела до зміни тематики та жанру вистав, істотно відредагувавши репертуар українського театру, тим самим підсиливши національну свідомість та ідентичність театального глядача. З іншого боку, війна призвела до складнощів у фінансуванні театрів, зміни робочих умов та необхідності використання сучасних технологій для залучення більшої кількості відвідувачів театру.

О. Любченко

АНТОНЕН АРТО. РОБОТА АКТОРА В ТЕАТРИ ЖОРСТОКОСТІ

О. Liubchenko

ANTONIN ARTAUD. THE WORK OF AN ACTOR IN THE THEATER OF CRUELTY

Антонен Арто народився 4 вересня 1896 р. в Марселі, Франція. Французький письменник, поет, актор театру й кіно, художник, драматург та кіносценарист, режисер і теоретик театру. Найфатальніше значення для всього подальшого життя Антонена Арто мав перенесений ним у 5-річному віці менінгіт. Після одужання у

хлопчика лишилися ознаки нервово-соматичного розладу, постійна пригніченість, лицева невралгія та заїкання. Всупереч хворобі, юний Антонен рано проявив артистичний талант. Без освіти й жодної підготовки Антонен Арто усе зміг здійснити своєю мрією і влитися в мистецьке середовище Парижа, саме там він усвідомив свою пристрасть до експериментального театру. Упродовж 4 років він працював у різних театрах, де, щоправда, виконував зазвичай другорядні ролі. Режисерів бентежили його експансивний пафос і гіперболізована драматична жестикуляція, а також схильність до дивакуватих експромтів. Антонен Арто новатор театральної мови, що присвятив життя та творчість питанню про нове обґрунтування мистецтва, його місце у світі та право на існування. Арто розробив власну театральну концепцію, яка називається «театр жорстокості», або «крютичний театр».

«Театр жорстокості» народився з довгих розмов про театр із самим собою. На наступному етапі Арто вихлюпнув ці внутрішні монологи у серії полемічних декларацій, звернених до невизначеної аудиторії — наполовину до літературної спільноти, наполовину до можливих спонсорів. Лише одна людина постійно підтримувала Арто в ці роки пошуку нових культурних шляхів — Жан Полан, він взяв Арто під своє крило, підтримував його та олікував. Майже весь цей час Арто прожив у злиднях і зневірі — за винятком коротких періодів, коли отримував гонорари за знімання у фільмах або здіймався духом, знову знайшовши надію втілити свої ідеї на сцені.

Вимоги Арто до «театру жорстокості» мають на увазі, що режисер жорстко наві'язує своє бачення і акторам, і публіці: результатом його роботи має стати «контрольований хаос», стан плідний, але нестійкий. «Театр жорстокості» для Арто — це продумане, точно розраховане дійство, що зрештою тріумфує над змістом. На першому місці в Арто стояв жест, а текст підкорявся жесту; у ньому було місце і для дисципліни, і для чаклунства. Від себе Антонен додав у цю суміш свій бурхливий темперамент і непримиренно-войовничє ставлення до суспільства, яке виражається театральними жестами. Арто мріяв про справді небезпечний театр, унікальні спектаклі якого загрожуватимуть безпеці і слова, і світу. Відштовхуючись від балійського театру танцю, він розробив проєкт зовсім нової мови — мови знаків-жестів, для якої актори стають живими ієрогліфами. Вистава Арто має бути так насичена жестами, щоб йому майже не були потрібні слова. Арто рішуче відкинув усю попередню театральну традицію, він створював «чистий, незалежний витвір, божевільний і страшний».

Театральні погляди Арто відображені у збірнику статей «Театр і його Двійник». Завдання системи Арто — відкидання традиційного театру, який задовольняє звичайні потреби глядачів. Метою є знаходження справжнього значення людського існування шляхом руйнування випадкових форм. У системі Арто термін «жорстокість» має важливе значення. У повсякденному житті жорстокість пов'язується з індивідуалізмом, але в системі Арто жорстокість означає свідоме підпорядкування необхідності та знищення індивідуальності. Жорстокість належить до будь-якої дії, зокрема прояву добра. У «явленому світі» зло залишається постійним законом, а благо є лише зусиллям і, отже, також є формою жорстокості. Жорстокість, за Арто, є актом творення. У хаотичній виставі актор повинен знаходитися у стані, схожому на той, що виникає у звичайної людини в екстремальній ситуації. Актор повинен пройти процес повного катарсису, який

збалансує конфлікт до розв'язки і знищення зовнішньої форми, але без реалізації насильства, наприклад, вбивства.

За системою Арто на сцені йде реальне проживання подій, але не первинне, а вторинне, яке відтворюється за спогадами минулих подій. До цього процесу долучаються всі присутні в залі, стаючи не глядачами, а співучасниками. У своїй системі Арто поєднує структуру міфологічну та структуру катарсичну, обидві з яких спрямовані на знищення особистісного початку героя, його злиття зі світом. Крім цього, у своїх спектаклях Арто використовує також базові принципи ритуальної побудови дії. Тобто «театр жорстокості» має катарсичну структуру та ритуальну основу.

В основі акторської складової системи Арто є концепція емоційної боротьби. На сцені актор має реалізувати ідею жорстокості до себе, що дозволяє створити особливу реальність дії. У результаті актор є ієрогліф — синтез звуку, руху, слова, архетипного змісту, зорового та музичного образу. Робота актора в «театрі жорстокості» полягає в тому, що персонаж, якого ми граємо, має болісне накопичення негативних емоцій: біль, злість, лють, ненависть, страждання. І ці емоції тягнуть і змушують персонажа поринути на дно, після чого настає акт звільнення від цих накопичених негативних емоцій. За Аристотелем, подібний акт звільнення зветься катарсисом.

Проте сприймати театральну систему Арто як безпосередню настанову до постановки вистав безглуздо. Вона вимагає додатково режисерського осмислення та розробки практичної програми. Саме із цієї особливості «театр жорстокості» став основою творчості багатьох великих режисерів др. п. XX ст., таких як Ежі Гротовський та Пітер Брук.

Останніми роками свого життя драматург перебував у різних притулках та психіатричній лікарні в Родезі. У 1946 р. його було звільнено з лікарні та переведено до психіатричної клініки до Іврі-сюр-Сен. У січні 1948 р. у драматурга діагностували колоректальний рак. Антонен Арто помер 4 березня 1948 р. у психіатричній клініці в Парижі.

К. Кравчук

ПРОБЛЕМАТИКА СУЧАСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ АКТОРІВ ТЕАТРУ В УКРАЇНІ

К. Kravchuk

PROBLEMS OF THE MODERN FORMATION OF PROFESSIONAL THEATRE ACTORS IN UKRAINE

Сучасне українське театральне мистецтво зазнало змін і викликів. На сьогодні театр вимагає не тільки збереження національних традицій, але й створення нового високоякісного мистецтва, яке буде сприяти культурному розвитку українського суспільства. У цьому процесі важливу роль відіграє співвідношення традицій та інновацій в українській театральній культурі.

Розглядаючи ці події, увага науковців зосереджена на вивченні творчості яскравих представників української театральної школи, які вміло поєднали традиційні методи із сучасними технологіями. Саме вони є початківцями професійного театального мистецтва в Україні, які не тільки розширили межі професійної майстерності, але і створили власні, унікальні театральні форми.